

ANTOINETTE VERHAGE^a
NELE SCHILS^b

Striving for Allah

Purification and Resistance among Fundamentalist Muslims in the Netherlands

GEELHOED, F. (2014). *Striving for Allah. Purification and Resistance among Fundamentalist Muslims in the Netherlands*. Eleven International Publishing

Panopticon, 36 (6), 582-584
© 2015 Maklu | ISSN 0771-1409 | November 2015

- ^a Docent, Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Universiteit Gent (Corresp.: antoinette.verhage@ugent.be).
- ^b Onderzoekster, Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Universiteit Gent.

Onderzoek naar moslimfundamentalisme kent de laatste jaren – niet toevallig – een *boom*. Nederland neemt daarbij een belangrijke rol in, gezien de relatief grote onderzoeks aandacht voor dit fenomeen. Fiore GEELHOED (VU, Amsterdam) schrijft zich met haar doctoraats onderzoek in in deze traditie, die zowel op basis van politieke beleidsagenda's werd ingevuld, maar ook op door een zeer sterk publiek bewustzijn van deze problematiek. Haar boek werd overigens genomineerd voor de Willem Nagelprijs 2014.

Terrorismebestrijding kwam in Nederland, zoals in de meeste andere landen, hoog op de prioriteitenlijst te staan na 9/11, in het kader van de wereldwijde strijd tegen terreur. In Nederland spelen echter ook nationale gebeurtenissen een belangrijke rol. Met name de moord op Pim FORTUYN (2002) en Theo VAN GOGH (2004) – beiden kritisch ten aanzien van de islam – hebben een verpletterende indruk gehad op het publieke debat in Nederland. Dit bracht een schokeffect teweeg dat leidde tot zowel publieke kritiek als tot beleidsmatige interventies, ook in de strafrechtelijke aanpak. Een golf aan wetenschappelijk onderzoek volgde, waardoor er reeds veel eerder dan in België wetenschappelijke aandacht was voor radicalisering en extremisme. Veel van dit onderzoek vertrekt vanuit een culturele benadering. Hierbij stelt GEELHOED terecht de vraag of dit dominante uitgangspunt, namelijk dat een verklaring voor islam-radicalisering en fundamentalisme gezocht moet worden in het 'anders-zijn' van de betrokkenen en meer bepaald in hun niet-Westerse culturele achtergrond, wel correct is (p. 21). Zij besluit dat deze 'clash of civilizations' benadering tekort schiet in het verklaren van de aantrekkingskracht van moslim-fundamentalisme op slechts een beperkt aandeel van de Nederlandse moslims maar tegelijkertijd ook op Nederlandse bekeerlingen. In plaats daarvan stelt zij voor de persoonlijke ervaringen en narratieven van fundamentalistische moslims, inclusief bekeerlingen, te plaatsen binnen de bredere sociale context. Hierbij spreekt zij niet langer van 'radicalisering' maar van 'radicale bekering' (p. 22).

In het onderzoek dat GEELHOED voerde, ligt de nadruk op (islam)fundamentalisme, niet op terrorisme, zo verheldert zij in de inleiding. Een belangrijk onderscheid, en het gebruik van geweld is hierbij een onderscheidende factor. Dit neemt niet weg dat men geweld niet als een legitiem instrument kan zien, om de doelstelling, het terugkeren naar 'wat zij zien als de ultieme fundamenteën van hun geloof' (p. 23), te bereiken. Minder duidelijk is echter het gebruik van andere termen en concepten, zoals radicalisering, fundamentalisme, extremis-

me, radicalisme en de aanvaarding van geweld, die tot het einde van hoofdstuk twee door elkaar worden gebruikt. De definiëring die op p. 78 gegeven wordt is dan wel verhelderend, maar dient ook vooral het doel van dit onderzoek. Wat er ontbreekt, is een algemene bespreking aan het begin van het werk, waar de verschillende concepten ten opzichte van elkaar geplaatst worden in algemene termen. Wat bedoelt men wanneer men spreekt over fundamentalisme? Waarom wordt dit vaak in één adem genoemd met radicalisering en wat is de verhouding met de islam? Is men als radicaal/extremist per definitie fundamentalist en omgekeerd? Hoewel er doorheen de tekst hier en daar verwezen wordt naar dit soort vragen, zou een samenvatting in een aparte paragraaf een meerwaarde zijn. Een gelijkaardige opmerking kan gemaakt worden met betrekking tot de vermelding van het Salafi gedachtegoed. Wat houdt het juist in en hoe verhoudt dit zich tot fundamentalisme, radicalisme en extremisme? Voorlopig worden deze vragen slechts gedeeltelijk beantwoord (op p. 59).

In haar onderzoek tracht GEELHOED na te gaan welke weg Nederlandse moslims afleggen bij het bekeren tot (islam)fundamentalisme, en welke motieven en beweegredenen ze hierbij hebben. Ze maakt hiervoor gebruik van 3 onderzoeksmethoden: (1) interviews (40) met moslims die gezien werden als radicaal of potentieel radicaal; (2) observaties (bijna 15 maanden in moskeeën in Nederland (Den Haag) en Groot-Brittannië (Brixton), resulterend in bijkomende informatie van 135 vrouwen); en (3) verkenning van online interacties. De selectie van respondenten steunt op theoretical purposive sampling, waarbij getracht werd bias te vermijden ten opzichte van leeftijd, opleiding, etniciteit, gender enz. Hoewel GEELHOED evenzeer deze diversiteit tracht te bereiken tijdens de observaties, wordt zij hierbij beperkt in haar toegang tot het veld, daar zij beperkt is tot de ruimtes voorzien voor vrouwen.

In het boek komt zeer uitgebreid aan bod hoe de onderzoekster de verschillende methoden heeft ingevuld, en op welke problemen en dilemma's ze hierbij stuitte. Ze beschrijft hoe ze zich gedroeg bij de observaties, en hoe ze omging met wantrouwen van de moslimgemeenschap. Ze gaat ook in op de ethische vragen die hierbij rijzen, hoewel de mate van *informed consent* bij het analyseren van internetfora, slechts zeer bondig aan bod komt. Wat deze beschrijving had kunnen verrijken, is meer aandacht voor de mogelijkheid dat een deel van de doelgroep, namelijk deze fundamentalistische moslims die in sterke mate kiezen voor afzondering en isolatie, waarschijnlijk (om precies die redenen) niet bereikt werd. Het is aannemelijk dat deze groep contact met de onderzoekster vermeden heeft en hierdoor ook niet gevraagd werd als respondent. Dit kan een invloed hebben op de resultaten daar enkel diegenen die open stonden voor contact, hetzij onmiddellijk, hetzij na een langere periode, bereikt werden.

Door een zeer boeiende beschrijving van verschillende cases heen en aan de hand van diverse levensverhalen krijgt de lezer langzaamaan inzicht in denkwijzen, rationalisaties en motieven van de respondenten. Een terugkerend thema hierbij is zekerheid en stabiliteit. Persoonlijke negatieve ervaringen en gevoeligheden zetten druk op de persoonlijke identiteit en eigenwaarde van de respondenten (*identity strain*). Het horen bij een fundamentalistische groep, met daaraan verbonden een strikte dualiteit (goed versus slecht) en de bijhorende regels, richtlijnen en structuren biedt respondenten een positieve identiteit, een gevoel van zekerheid en rust. Dit in tegenstelling tot de eindeloze keuzemogelijkheden die het Westerse leven ons momenteel biedt. Sommigen kijken hierbij eerder negatief naar hun leven voor de bekering, dat ze als oppervlakkig en doelloos zien. Ze zien hun leven als moslim nu als leven in de absolute waarheid en zetten zich af tegen wat 'anders' is. Dit verzet, zoals GEELHOED het benoemt, zorgt voor een extra bevestiging van de nieuw verworven positieve identiteit en geeft zekerheid over de gemaakte keuzes. Het aansluiten bij fundamentalisme is in die zin een coping strategie, een manier om om te gaan met spanningen die ontstaan met betrekking tot de eigen identiteit om

zo een positief zelfbeeld te ontwikkelen, en meer nog, hun 'ware zelf' (*authentic self*) te ontdekken.

Door deze beschrijving heen geeft GEELHOED heel mooi weer hoe verschillende persoonlijke ervaringen de focus bepalen waarmee dit proces wordt aangegaan, hoe dit uiteindelijk leidt tot een verschillende oriëntering richting gematigde islam, orthodoxe, radicale of extremistische bekering, en hoe dit zich vertaalt in dagelijkse handelingen en praktijken. GEELHOED weet hierbij zeer genuanceerd te schrijven, met aandacht voor verschillende groepen (orthodox, radicaal, extremistisch, gematigd). De verschillen tussen deze groepen hanteert ze ook in haar pleidooi voor een meer gematigde visie op de dreiging die uitgaat van fundamentalistische personen ten aanzien van de Nederlandse democratie. De auteur pleit voor een meer genuanceerde visie op de verschillende groepen (orthodoxe, radicale en extremistische moslims), in plaats van het focussen op de dichotomie moslim-niet moslim. Het zijn, zo stelt GEELHOED, enkel de extremistische moslims die oproepen tot het hanteren van geweld in de omverwerping van de Nederlandse democratie. Deze visie strekt zich ook uit tot haar aanbevelingen, waarin ze een lans breekt voor een inclusief beleid, gebaseerd op kennis over de verschillende groepen fundamentalistische moslims die, zo stelt de auteur, 'meer lijken op andere Nederlanders dan algemeen wordt aangenomen' (p. 248). Daarom heeft het voeren van een beleid gericht op 'anderen' niet zoveel zin. Het wij-zij denken moet juist vermeden worden, want uitsluiting is vaak één van de redenen om de weg van radicale bekering op te gaan. Nuttiger is het om te focussen op enkel die groepen waar een dreiging van uit gaat, en eerder te werken aan inclusieve maatregelen om verdere polarisatie te voorkomen.

Hierbij is ook hoofdstuk 7 zeer verhelderend. GEELHOED stelt dat moderne bezorgdheden aan de basis liggen van de fundamentalistische attitudes en gedragingen zoals geuit door de respondenten. Fundamentalisme helpt om net die onzekerheden op te vangen die eigen zijn aan onze (laat-)moderne samenleving, zoals individualisme, sociale marginalisatie en het afbreken van traditionele normen en waarden. Hierbij plaatst ze de oorzaken van 'radicale bekering' niet enkel bij het individu, maar ook en zeer duidelijk als een product van de samenleving waarin deze individuen zich bevinden.

GEELHOED slaagt er in haar boek in om fundamentalisme op een overtuigende manier te kaderen als een hedendaagse reactie op de als negatief ervaren kenmerken van de Nederlandse samenleving en geeft hiermee een duidelijk argument tegen een culturele benadering van het fenomeen.